

azonban tisztában vannak azzal is, hogy a korábbi Svédországhoz tartozással is szerencsésük volt, mert így elkerülték az európai feudalizmust. És végül szerencsésük volt a finneknek azzal is, hogy 1917-ben Finnország függetlenné vált, éppen a legjobbkor ahhoz, hogy elkerülje az oroszországi forradalmak zúrvárát.

Finnország egyik nagy előnye Paavo Lipponen szerint éppen az Oroszországgal kialakított jó viszony. A miniszterelnök úgy véli, hogy nincs szükség a finn–orosz közös múlt felülvizsgálatára, semmit sem kell kitörölni az emlékezetből.

Zoltán András

Kalinyingrád és Litvánia

*Venclova, Tomas: Im Vorhof Europas: Über Kaliningrad und Litauen.
= Die Furche. 2002. 34. Nr. 18. p.*

A Die Furche című osztrák folyóirat „Európa előcsarnokában” főcímmel a legismertebb kortárs litván költő, az 1980 óta a Yale Egyetemen tanító Tomas Venclova esszójét közli a kalinyingrádi problémáról.

Venclova elmondja, hogy számára mint litván ember számára a Kalinyingrádi terület nem egyszerűen egy szomszédos ország, hanem egy súlyos lelki komplexus is, amelybe nosztalgia és elidegenedés, fájdalom és aggodalom keveredik. Sajnos évről évre nyilvánvalóbbá válik, hogy ez a terület anomáliává vált: a posztszovjet térségben az egykori szovjet rendszer rezervátumának számít.

A költő fiatalkorában gyakran járt Kalinyingrádban, elrettenette és ugyanakkor vonzotta a halott város, amelyben az ember a térrel ellenségesen kommunikált. Újabbán is átlépte többször a Kalinyingrádi terület határát, hol Lengyelország, hol Litvánia felől. Gyermekkorától a terület sokat változott. Az itteni emberek is kezdik magukat Európához tartozónak érezni, miután már nincsenek olyan hermetikusan elzárva a külvilágtól, mint korábban évtizedekig. Néhányan a terület múltjával is elkezdtek foglalkozni. Sok kalinyingrádi most érzett rá első ízben arra, hogy a nemzeti szocializmus és a háború előtt ezer éven át itt azért valami jelentős is történt.

Litvánia számára is az a legfontosabb, hogy a terület szűnjék meg anomália lenni szomszédai között, amelyek most emelkedő korszakukat élik. Ezért lenne szükség arra, hogy a litvánok és a kalinyingrádiak tisztázzák egymáshoz való viszonyukat. Sok kalinyingrádi területi követelésekkel gyanúsítja Litvániát, azzal, hogy meg akarja hódítani a területet, és el akarja űzni vagy a litván nyelv használatára akarja kényszeríteni a lakosságot. A litván kormány számtalanszor cáfolta, hogy bármiféle területi követelése is lenne szomszédaival szemben, bár tény, hogy vannak Litvániában olyan körök vagy inkább egyének, amelyek vagy akik szavakban ilyesmit hirdetnek.

A litvánok a Kalinyingrádi területet és a vele határos egykori Memellandot (Klaipeda környéke) gyakran Kis-Litvániának hívják. Ezt az elnevezést nem az újkori nacionalisták találták ki, hanem már legalább a XVI. század óta használták latin vagy német nyelvű krónikákban, térképeken és közigazgatási dokumentumokban. Ezer évvel ezelőtt az egész vidéket balti törzsek lakták. A mai Kalinyingrád környékén a poroszok éltek, akik aztán a Németországból érkező jövevényekkel keveredve maguk is elnémetesedtek, és az európai történelemben Poroszországgént ismert német állammak a nevét adták. Az óporosz nyelv a XVII. században kihalt, de fennmaradt emlékei alapján megállapítható, hogy úgy hasonlított a litvánra, mint ma a lengyel vagy inkább az ukrán az oroszra.

Venclovát kalinyingrádi barátai elvitték nemrég Romanovo (németül Pobeten, litvánul Pabečai, poroszul Pabetai) faluba, ahol állnak még annak az egyetlen templomnak a romjai, amelyről biztosan tudni lehet, hogy imádkoztak benne poroszul. A templom és a falu állapota sok kívánnivalót hagy maga után; látnivaló, hogy nem annyira a háború alatt, mint inkább utána pusztult el. Csodálatos gesztus lenne, ha helyreállítanák, és a faluban múzeumot rendeznének be ennek az eltűnt népnek az emlékeiből.

A terület keleti részén a poroszoknál sokkal tovább tartották magukat a litvánok, talán azért is, mert saját államot tudhattak maguk mögött hátszágul: a Litván Nagyfejedelem-séget, amely biztosította a Kelet-Poroszországba települők utánpótlását. A XVI. században az itteni litvánok az összes többi lakossal együtt áttértek a lutheránus hitre, ezért aztán éppen Königsbergben jelent meg az első litván könyv, az első katekizmus és az első Biblia-fordítás. Később ezen a vidéken jelent meg az első litván nyelvtan, az első litván versek, az első mesekönyv, az első újság, az első tudományos munkák. A königsbergi egyetemem jött létre először litván tanszék a világon. Tolminkehmen (litvánul Tolminkiemis, mai orosz névén Csisztije Prudi) faluban, a litván határtól mintegy húsz kilométerre élt Donelaitis, az első litván költő, aki világhírré tett szert. Donelaitis nyelvjárására épült később a litván irodalmi nyelv. Kelet-Poroszország később is nagy szerepet játszott a litván történelemben. Amikor a cári hatóságok betiltották a litván nyelvű könyvnyomtatást, a litvánok német területen szervezték azt meg. Ragnitban és Tilsitben szerkesztették az első litván folyóiratot, az Aušrát is, amelynek alapítási évétől (1883) számítják a modern litván nemzet történetét. A könyveket és a folyóiratot úgy csempészték aztán be nagy kockázattal az Orosz Birodalom területére. Mindezt egy nép nem felejtheti el, s Venclova szerint nem is kell elfelejtenie, ahogy az oroszoknak sem kell elfelejteniük Kijevet, az első Szófia-székesegyházat, Gogol és Bulgakov Ukrajnáját. Mindebből nem következik sem az, hogy Ukrajnát Oroszországhoz, sem az, hogy a Kalinyingrádi területet Litvániához kellene csatolni.

Érdekes, hogy ma körülbelül olyan lélekszámú litván nemzeti kisebbség él a Kalinyingrádi területen, mint a második világháború előtt Kelet-Poroszországnak ezen a részén. Ez a hatalmas arányú lakosságcsere ismeretében meghökkentő. Állítólag néhány családnak a háború előtti időkből sikerült itt maradnia. Zömük azonban éppúgy bevándorló, mint az oroszok. Az utóbbi években az itteni litvánok aktívabbak lettek, litván iskolák és egyesületek jöttek létre, templomot építettek Szovjetszkben (az egykori Tilsitben) és magában Kalinyingrádban is, amire száz éve nem volt példa. Bizonyos fokig visszaáll a náci éra előtti helyzet, ami a költő szerint jó, mert nem csak a demokratikus követelményeknek felel meg, hanem növeli a vidék vonzerejét és változatosságát is, s ez a jövőben gazdasági előnyt is jelenthet.

Kalinyingráddal kapcsolatban vannak litván gazdasági és ökológiai érdekek is, de a legfontosabb a művelődéstörténeti érdek. Más népeknek, elsősorban a németeknek is van ilyen érdekük, de Venclova szerint a litvánoké valószínűleg erősebb, mert az egykori kelet-porosz régió Németország számára sosem volt olyan alapvető jelentőségű, mint Litvánia számára. Ezért minden litván számára nagyon fontos, hogy az úgynevezett Kis-Litvánia kulturális öröksége fennmaradjon.

Zoltán András